

A photograph of a brown bison with large, curved horns lying in a grassy clearing within a forest. The bison is the central focus, looking directly at the camera. The background is filled with lush green foliage and tree trunks, creating a sense of a natural, wooded environment. The lighting is soft and natural, highlighting the texture of the bison's fur and the surrounding vegetation.

FREE NATURE

JAARVERSLAG 2024

VOORWOORD

Het jaar 2024 stond bij FREE Nature in het teken van samenwerking, waarbij we de natuur steeds meer zien als partner in het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Een belangrijk moment was de publicatie van onze meerjarenvisie, waarin de focus, meer dan ooit, werd gelegd op de verbinding tussen natuur en maatschappij.

Dat de natuur een van onze belangrijkste maatschappelijke partners is, werd goed duidelijk in de winter van 2023. Vanaf oktober volgde hoogwatergolf na hoogwatergolf elkaar op: in totaal acht, met de laatste aan het begin van de zomer, in juni. Deze langdurige hoge waterstanden werden keer op keer opgevangen door onze uiterwaarden. Terwijl onze beheerders druk waren de grazers op het droge te houden, verloren we niet uit het oog wáárvoor we dit doen. Juist deze begrazing, jaarrond, zorgt ervoor dat de uitwaarden niet alleen het overtollige water opvangen, maar daarna ook weer snel aan de rivier afgeeft. Dit proces levert een ontzettend belangrijke bijdrage aan onze veiligheid.

Dit jaar werd ook de verbinding met het buitenland versterkt. Waar wij in Nederland al 40 jaar vooroplopen met natuurlijke begrazing, zien we dat dit proces elders in Europa nog in de kinderschoenen staat. Gasten uit onder andere Denemarken, Engeland en Frankrijk, bezochten onze gebieden. Met hen deelden wij onze kennis over hoe natuurlijke begrazing werkt én wat het oplevert. Maar FREE Nature trekt ook zelf naar het buitenland, bijvoorbeeld met het opstellen van een advies voor begrazing in de Pools-Duitse Oder Delta, maar ook met de start van een prachtig nieuw begrazingsgebied op de Sophienhöhe in Duitsland. Het artificiële landschap is ontstaan door de winning van bruinkool uit de Hambach dagbouwmine, geëxploiteerd door RWE. Met het aangaan van dit project werd de Duitse energieleverancier hiermee één van onze nieuwe natuurlijke partners. Zo werkt FREE Nature dus niet alleen samen met partijen als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of de provinciale landschappen, maar ook voor gemeenten en nutsbedrijven. De media en een groot nationaal en internationaal publiek maakt eveneens deel uit van ons groeiende netwerk. Dat alles slaagt niet zonder een fijn team, dat altijd voor elkaar, voor de grazers én voor u klaar staat.

In mijn voorwoord tip ik slechts enkele hoogtepunten uit 2024 aan. Verderop in dit jaarverslag vindt u een fraai overzicht met nog meer van het werk dat FREE Nature het afgelopen jaar heeft verzet.

Roeland Vermeulen

Directeur-bestuurder FREE Nature

INHOUDSOPGAVE

08

Jaaroverzicht

Het jaar 2024 in vogelvlucht

24

Begrazingsgebieden

In deze 40 natuurgebieden zijn wij werkzaam

30

Kuddebalans

Runderen, paarden, waterbuffels en wisenten vormen het landschap

36

Organisatie

Samen werken we iedere dag aan natuur op eigen benen

44

Financiën

Een inzicht in ons financieel jaar

JAAROVERZICHT

Het jaar 2024 in vogelvlucht

FREE Nature werkt aan de ontwikkeling van gebieden waar de natuur daadwerkelijk op eigen benen staat. In een constant veranderend landschap én een veranderende maatschappij, is het werken met grote grazers aan spontane natuur een uitdaging. Een uitdaging die wij ook in 2024 met grote gedrevenheid aangingen. We nemen een vogelvlucht door een succesvol 2024.

Een succesvol jaar hoeft niet gekenmerkt te worden door het keer op keer aangaan van nieuwe, grote aanbestedingen. Meermaals blijkt de expertise van onze organisatie niet alleen de reden om nieuwe projecten te starten, maar ook om bestaande samenwerkingen voor meerdere jaren voort te zetten. FREE Nature is een vaste waarde. Bijvoorbeeld voor natuurgebied De Staart bij Oud-Beijerland. In 2003 werd het gebied teruggegeven aan de natuur en speelt onze organisatie een belangrijke rol bij het realiseren van het begrazingsbeheer. Zo ook het Wormdal in Zuid-Limburg, waar Schotse hooglanders eveneens sinds 2003 variatie en structuur in het landschap brengen.

Ook nabij Beuningen is FREE Nature niet weg te denken. Allereerst omdat hier ons hoofdkantoor is gevestigd. Deze breidde afgelopen jaar uit: de organisatie beschikt nu over een eigen vergaderruimte, waar niet alleen interne vergaderingen kunnen worden georganiseerd, maar ook ruimte is om (buitenlandse) cursisten te ontvangen. Maar, ook omdat de Beuningse uiterwaarden al ruim 20 jaar door onze grote grazers worden begraasd.

Trots zijn we dan ook op onze 27 opdrachtgevers en de 40 natuurgebieden waar wij ons werk verrichten. In 2024

werden meerdere contracten opnieuw verlengd, waaronder het Zeeuwse Oranjezon, Weesperluis, het Limburgse Meelenbroek en het wisentenproject op de Veluwe.

Duitsland, Denemarken en Nederland

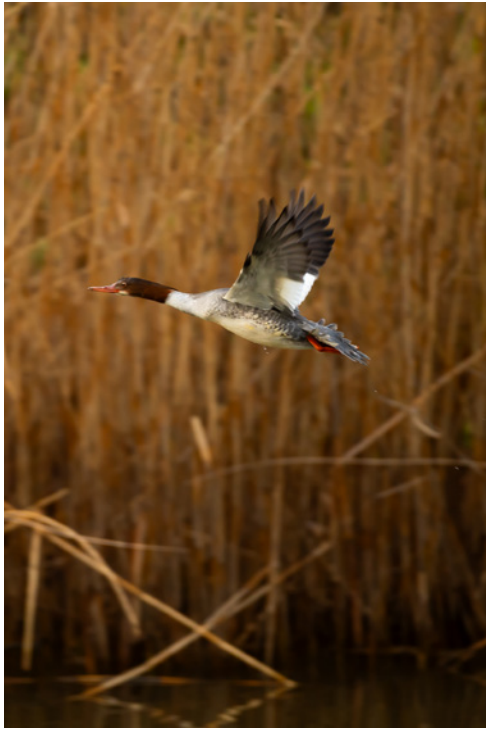
Het afgelopen jaar was er uiteraard óók ruimte voor nieuwe uitdagingen. Een unieke samenwerking werd aangegaan met het Duitse energiebedrijf RWE. Onder het toezicht van tientallen genodigden werd in juni een kleine kudde konikpaarden losgelaten op de Duitse Sophienhöhe, nabij Niederzier. Het pilotproject, uitgevoerd in opdracht van Neuland Hambach en RWE, maakt deel uit van het 'Rekultivierung'-project nabij de bruinkoolmijn Hambach.

Er was ook grote belangstelling van de Duitse media, die vol enthousiasme berichtten over het project en de rol van grote grazers in de natuur. In het Nederlandse landschap kunnen we grote grazers zoals koniks en Schotse hooglanders bijna niet meer wegdenken, maar in Duitsland is dit nog een unicum. Als Nederlandse organisatie zijn we dan ook blij dat we onze kennis en expertise met onze nieuwe Duitse partners kunnen delen.

In samenwerking met lokale en wetenschappelijke partners, waaronder het Biologische Stationen Düren, Bonn/Rhein-Erft en NABU, zal het pilotproject nauwgezet worden gevolgd en geëvalueerd. Als de pilot succesvol blijkt, zal het begrazingsgebied, wat nu 30 hectare groot is, verder worden uitgebreid.

Ook in Denemarken leven sinds dit jaar Nederlandse konikpaarden. In september bracht FREE Nature veertien konikpaarden naar Hanstholm Vildtreservat in Denemarken, om daar een bijdrage te leveren aan de Deense duinnatuur. De haremgroep, afkomstig uit het Zeeuwse natuurgebied Oranjezon werd vergezeld door een groepje niet-verwante jonge hengsten uit de Noordwaard. Hun nieuwe leefgebied is een groot duinlandschap in het noorden van Denemarken, wat de komende jaren stapsgewijs wordt vergroot tot een uiteindelijke oppervlakte van 5000 hectare.

Ook binnen onze landsgrenzen vond FREE Nature uitbreiding. Door Staatsbosbeheer werd onze organisatie gevraagd om het beheer van de kudde Schotse hooglanders in natuurgebied de Schotsman over te nemen. Staatsbosbeheer heeft de grote wens om het gebied, nabij het Veerse Meer, te beheren met natuurlijke kuddes en zo de bijbehorende dynamiek, zoals het ontstaan van stierenkuilen en zandbaden, te stimuleren. Inmiddels leeft er ook een harem koniks in het gebied, die met hun

graasgedrag zorgen voor meer variatie in het gebied. Nog beter dan runderen, kunnen paarden overweg met stugge grassen, zoals duinriet, én ze maken zandbaden waar insecten (zoals zandbijen) van profiteren.

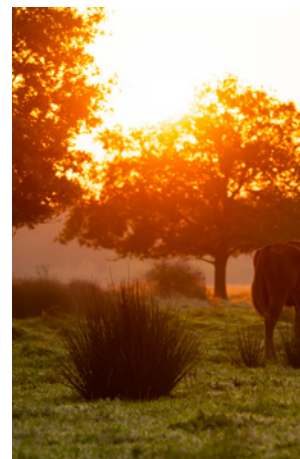
Technologische toekomstblik

Met de publicatie van onze meerjarenvisie in december, stippelt FREE Nature haar toekomstplannen uit. Onze organisatie ziet de natuur als één van de belangrijkste maatschappelijke partners van deze tijd en als integraal onderdeel van de oplossing voor grote uitdagingen die in ons landschap spelen. Denk aan weerextremen, hoogwater op de rivieren, de stikstofcrisis en klimaatverandering. Al vanaf het allereerste begrazingsproject staan onze grote grazers ten dienste van zowel de natuur als de maatschappij. Hier richten wij de komende jaren onze focus op. Middels de inzet van onze grote grazers vormen wij veerkrachtige natuurgebieden die ons bij weerextremen helpen de voeten droog te houden, een spons vormen voor droge tijden, ons drinkwater zuiveren en een landschap vormen voor recreatie.

Technologie speelt een steeds grotere rol in natuurbeheer en -behoud. Met partners als Accenture en Smart Parks werkten we aan het digitaliseren van de natuur. In Nederland testen we nieuwe GPS-zenders op onze grote grazers. De ervaring die men hier opdoet, draagt uiteindelijk bij aan de inzet van technologie in Afrika, waar zenders niet alleen een wetenschappelijk onderzoek dienen, maar ook een belangrijk wapen biedt in de strijd tegen stroperij.

In samenwerking met Accenture werden in 2024 de eerste stappen gezet in de ontwikkeling van het digitale model 'Connected Floodplains'. Dit model wordt gevoed door data van halsbandzenders gedragen door onze dieren, maar ook met luchtfoto's, weer- en waterkaarten. AI-technologie maakt het model zelflerend, waardoor we de toekomstige vegetatieontwikkelingen onder invloed van verschillende begrazingregimes beter kunnen voorspellen. Deze informatie wordt vervolgens gekoppeld aan bijvoorbeeld de doorstromingseisen in het kader van hoogwaterveiligheid. Het model kan op termijn geëxtrapoleerd worden naar andere riviersystemen in Europa, want ook elders neemt het risico op weersextremen en overstromingen toe. Mogelijk kan het model zelfs gebruikt worden om te modeleren hoe begrazing het risico op natuurbranden verkleint in droge ecosystemen.

Vaardigheden vergroten

Groei en ontwikkeling gebeurt niet alleen binnen onze projecten, maar ook binnen ons team. Niet alleen het delen van kennis is een speerpunt binnen onze organisatie, ook het vergaren ervan. Onze medewerkers krijgen de kans en ruimte om hun vaardigheden verder te ontwikkelen én worden gestimuleerd om hun perspectief te verbreden, ook voorbij natuurlijke begrazing. Dat gebeurde middels het volgen van diverse individuele opleidingen en workshops, bijvoorbeeld op het gebied van ecologie, diertransport en communicatie.

Ook investeerde FREE Nature in het verbreden van de algemene kennis van het gehele team. Jaarlijks worden er enkele themadagen georganiseerd, waarbij onze medewerkers geïnformeerd werden door externe professionals over een divers aantal thema's. Dit maakt dat ons team makkelijk anticipeert op veranderingen binnen ons werkveld én de maatschappij.

Onuitputtelijke inzet

De onuitputtelijke inzet waarmee onze medewerkers iedere dag weer hun werk verrichten vormt de ware kracht van onze organisatie. Door weer en wind zetten zij zich in voor het welzijn van onze grote grazers, ondersteund door een onmisbare groep van vrijwilligers. Het welzijn van de dieren werd dagelijks gemonitord, tijdens vangacties werden jonge dieren gechipt of geormerkt en werd er DNA afgenomen. Kuddeaantallen werden terug op niveau gebracht, dieren werden verhuisd en zenderhalsbanden werden vervangen.

Weer en wind was er in 2024 zeker: het werd een bijzonder nat jaar. Hoogwatergolf na hoogwatergolf volgden elkaar op. Dit betekende dat in meerdere natuurgebieden dieren

werden geëvacueerd en ondergebracht op hoger gelegen delen, waar ze veilig konden verblijven tot terugkeer naar hun vertrouwde leefgebied mogelijk was. De grote grazers van FREE Nature leven in sociale kuddes, bestaande uit mannelijke én vrouwelijke, oude én jonge dieren. De dieren leven in familiegroepen en vertrouwen zeer sterk op hun natuurlijke instinct. Het natuurlijke gedrag van de dieren is iets wat de kuddebeheerders handig kunnen benutten. Zo zijn de dieren niet bang om door het water te waden. Ze kennen hun leefgebied zó goed, dat ze precies weten waar dat kan.

Het natuurlijke gedrag maakt het werk van de kuddebeheerders enerzijds makkelijk: de dieren weten precies waar in hun leefgebied ze veilig zijn en vrezen water niet. Anderzijds betekent dat dus ook dat de dieren niet altijd doen wat je van ze verwacht. Aan de kuddebeheerders de taak om daar zo goed mogelijk op in te spelen, zonder het vertrouwen in de natuurlijke intuïtie van de grote grazers te verliezen.

Kennis delen

FREE Nature krijgt ook te maken met prangende thema's zoals de beoogde landelijke IBR-vrije status, blauwtong, klissen, problemen met milieucontaminanten en de aanwezigheid van de wolf. Dergelijke thema's zijn complex en vragen onderzoek, discussie en overleg met externe, belanghebbende partijen. Grote stappen werden genomen, met name betreffende het onderzoek naar milieucontaminanten in wildernisvlees uit de uiterwaarden.

Steeds vaker wordt FREE Nature gevraagd advies te geven bij vraagstukken in begrazingsgebieden elders in Europa, zoals de Oder Delta. Ook leverden medewerkers een bijdrage aan diverse conferenties, werd er kennis gedeeld met binnen- en buitenlandse natuurorganisaties en vonden verschillende studenten bij FREE Nature een stageplek. Ook in 2024 maakte FREE Nature deel uit van Framing Untaming, het samenwerkingsverband van jaarrond natuurbegrazende organisaties in Nederland. Met regelmaat komen deze partijen samen om eerdergenoemde prangende thema's te bediscussiëren.

Verwondering

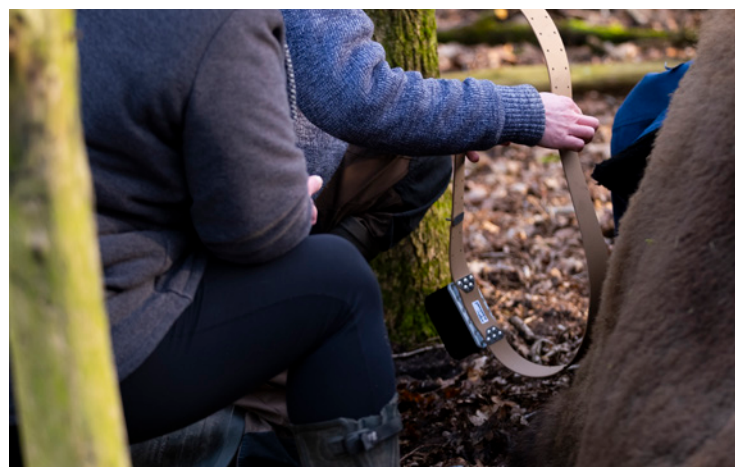
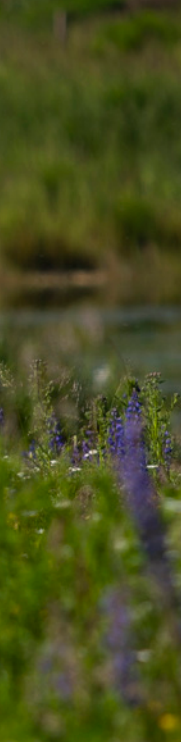
Het werk in het veld brengt onze medewerkers nog iedere dag verwondering. Of dat nu is door het waarnemen van bijzondere zandbijen, het spotten van de Indische Kievit in Oranjezon of de vele koereigers in de Noordwaard. De media besteedden meermaals aandacht aan ons werk en de bijzondere natuurwaarden die daaruit voortkomen. Zo kwam Boswachter Tim van de Beestenbrigade op bezoek om de wisenten te spotten en waanden we ons weer even terug in de oertijd bij filmopnames op de Maashorst.

Vlinders op bloeiende sleedoorns, paarden die de tunnel in Oranjezon ontdekten, Horsterwoldse hooglanders die brandhaarden van reuzenberenklauw aanpakken, de spectaculaire stierenbronst, de geboorte van kalfjes en veulentjes en wisenten die het water opzoeken tijdens een hittegolf.

Iedere bijzondere interactie illustreert hoe natuurlijke begrazing voor verandering zorgt. Het toont de terugkeer van natuurlijke processen en het herstellende vermogen van de natuur. Daar profiteert niet alleen de natuur van, maar ook de maatschappij. Natuur is integraal onderdeel van de oplossing voor grote uitdagingen die in ons landschap spelen. Denk aan weerextremen, hoogwater op de rivieren, de stikstofcrisis en klimaatverandering. Middels de inzet van onze grote grazers vormen wij veerkrachtige natuurgebieden die ons bij weerextremen helpen de voeten droog te houden, een spons vormen voor droge tijden, ons drinkwater zuiveren en een landschap vormen voor recreatie. Hier richten wij ook in 2025 opnieuw onze focus op.

2

BEGRAZINGSGEBIEDEN

In deze 40 natuurgebieden zijn wij werkzaam

Van de uiterwaarden langs de grote rivieren, tot natuur dichtbij de stad: in het afgelopen jaar graasden onze dieren in 40 verschillende natuurgebieden voor 27 opdrachtgevers, verspreid door het hele land. Op de kaart is te zien waar wij in 2024 actief waren.

Meermaals blijkt de expertise van onze organisatie, de doorslaggevende factor om bestaande samenwerkingen voor meerdere jaren voort te zetten. Lopende projecten werden dit jaar vervolgd, maar er werd door FREE Nature ook gestart met twee nieuwe projecten. Zo begrazen onze grote grazers nu het natuurgebied Schotsman in opdracht van Staatsbosbeheer en vond FREE Nature, met de begrazing van Sophienhöhe, een nieuwe buitenlandse partner in het Duitse energiebedrijf RWE.

Enkele opdrachten werden in 2024 opnieuw contractueel verlengd, waaronder Oranjezon, Weesperluis, Meelenbroek en het wisentenproject op de Veluwe.

Overzicht van de gebieden waar FREE Nature in 2024 actief was (peildatum 31 december 2024). Meer informatie over de gebieden is te vinden op onze website.

1	Broekpolder	Vlaardingen	<i>Gemeente Vlaardingen</i>
2	De Rug	Roosteren	<i>WML</i>
3	De Staart	Oud-Beijerland	<i>Hoekschewaards Landschap</i>
4	Deelense Heide	Deelen	<i>Staatsbosbeheer</i>
5	Diemen: De Zeehoeve, Overdiemerpolder & Baai van Ballast	Diemen	<i>Vattenfall</i>
6	Diemerscheg	Weesp	<i>Staatsbosbeheer</i>
7	Diezemonding	's-Hertogenbosch	<i>Gemeente 's-Hertogenbosch</i>
8	Gelderse Poort Noordoever: Bemmelse Waard, Gendtse Waard, Klompenwaard, Sterreschans	Bemmel t/m Doornenburg	<i>Staatsbosbeheer</i>
9	Gelderse Poort Zuidoever: Stadswaard, Oude Waal, Groenlanden, Bizonbaai, Erlecomse Waard & Millingerwaard	Nijmegen t/m Millingen	<i>Staatsbosbeheer</i>
10	Geuldal Stokhem	Wijlre	<i>Natuurmonumenten</i>
11	Geuzenbos	Amsterdam	<i>Gemeente Amsterdam</i>
12	Groesplaat	Woudrichem	<i>Brabants Landschap</i>
13	Horsterwold	Zeewolde	<i>Staatsbosbeheer</i>
14	Indetal	Aken (Duitsland)	<i>NABU</i>
15	Kanaalpark	Rosmalen	<i>Gemeente 's-Hertogenbosch</i>
16	Kitschbach	Waldfeucht (Duitsland)	<i>Gemeinde Waldfeucht</i>
17	Kleine Willemswaard	Tiel	<i>Rijkswaterstaat & Van Oord</i>
18	Klimaatbuffer IJsselmonde - De Koedood	Rhoon	<i>Zuid-Hollands Landschap</i>
19	Kuipersveer	Kuipersveer	<i>Hoekschewaards Landschap</i>
20	Landtong Rozenburg	Rozenburg	<i>Gemeente Rotterdam</i>
21	Maashorst	Nistelrode	<i>Staatsbosbeheer & Gemeente de Maashorst</i>

22	Meelenbroek	Vaals	<i>ARK Rewilding Nederland</i>
23	Munnikenland	Poederoijen	<i>Staatsbosbeheer</i>
24	Naardermeer	Naarden	<i>Natuurmonumenten</i>
25	Nijmeegse Uiterwaarden: Oosterhoutse Waard, Veur-Lent	Nijmegen	<i>Staatsbosbeheer</i>
26	Noordwaard	Werkendam	<i>Staatsbosbeheer</i>
27	Oranjezon	Vrouwenpolder	<i>Stichting Het Zeeuwse Landschap</i>
28	Pannenhoef	Rijsbergen	<i>Brabants Landschap</i>
29	Rivierpark Maasvallei: Grensmaas	Maastricht t/m Meers	<i>Staatsbosbeheer</i>
30	Roode Beek	Schinveld	<i>Natuurmonumenten</i>
31	Schiermonnikoog	Schiermonnikoog	<i>Natuurmonumenten</i>
32	Schotsman	Kampenland	<i>Staatsbosbeheer</i>
33	Schor van Baalhoek	Nieuwe Namen & Kruispolder Haven	<i>Provincie Zeeland</i>
34	Slikken van de Heen	Sint Philipsland	<i>Stichting Het Zeeuwse Landschap</i>
35	Sophienhöhe	Hambach	<i>RWE</i>
36	Uiterwaarden van de Waal: Afferdense & Deestse Waarden, Beuningse Uiterwaarden & Weurtse Uiterwaard	Beuningen	<i>Staatsbosbeheer, Engie & Alliander</i>
37	Veluwe	Kootwijk	<i>ARK Rewilding Nederland & Staatsbosbeheer</i>
38	Weesperluis: Oude Papelaan	Weesp	<i>GEM Bloemendaler Polder CV</i>
39	Wormdal	Kerkrade	<i>Waterschap Limburg, Städteregion Aachen, Stadt Herzogenrath</i>
40	Zuidpolder	Berkel en Rodenrijs	<i>Gemeente Barendrecht</i>

3

KUDDEBALANS

Runderen, paarden, waterbuffels en
wisenten vormen het landschap

In 2024 beheerde FREE Nature 1923 grote grazers. In 38 begrazingsgebieden vormen deze runderen, paarden, wisenten en waterbuffels het landschap. De dieren leven in sociale kuddes met een natuurlijke leeftijdsopbouw en een min of meer gelijke verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke dieren.

Paarden

In 23 natuurgebieden zijn paarden te vinden. Het kuddebestand bestaat uit 797 paarden, waarvan 11 exmoors. Deze grazen op Schiermonnikoog. De grootste kudde koniks graast in het Munnikenland bij Slot Loevestein en bestaat uit 79 paarden.

Runderen

Het merendeel van de natuurgebieden waar wij werkzaam zijn wordt begraasd door runderen. De kudde bestond dit jaar uit 1040 runderen, waarvan 428 stieren en 612 koeien. FREE Nature heeft 345 galloways, 399 Schotse hooglanders, 278 rode geuzen, 10 sayaguesa's en 8 herefords. De grootste kuddes zijn te vinden in de Grensmaas en de Roode Beek: deze tellen beiden meer dan 90 dieren.

Wisenten

In 2024 bestond de kudde wisenten uit 27 dieren waarvan 8 stieren en 19 koeien. De wisenten grazen op de Maashorst, Slikken van de Heen en de Veluwe.

Waterbuffels

De kudde waterbuffels bestond in 2024 uit 58 dieren, waarvan 29 stieren en 29 koeien. De grootste kudde waterbuffels loopt in de Noordwaard.

Konik	786
<i>Merries</i>	457
<i>Hengsten</i>	329

Exmoor	11
<i>Merries</i>	6
<i>Hengsten</i>	5

Hooglander	399
<i>Koeien</i>	245
<i>Stieren</i>	152

Rode Geus	278
<i>Koeien</i>	159
<i>Stieren</i>	119

Galloway	345
<i>Koeien</i>	192
<i>Stieren</i>	153

Sayaguesa	10
<i>Koeien</i>	8
<i>Stieren</i>	2

Wisent	27
<i>Koeien</i>	19
<i>Stieren</i>	8

Waterbuffel	58
<i>Koeien</i>	29
<i>Stieren</i>	29

4

ORGANISATIE

Samen werken we iedere dag aan natuur op eigen benen

FREE Nature is een zelfstandige organisatie. Samen werken wij iedere dag aan het ontwikkelen van landschappen die zichzelf in stand kunnen houden en waarin natuurlijke processen de ruimte krijgen. We zien de natuur als onze maatschappelijke partner en als integraal onderdeel van de oplossing voor uitdagingen die bij onze opdrachtgevers spelen, zoals de berging van water en het creëren van biodiverse landschappen.

Onze organisatie werkt onder meer aan natuurlijke begrazing, de-domesticatie en verwildering van grote grazers, het betrekken van mensen bij de natuur en het ontwikkelen van (nieuwe) natuurgebieden.

In 2024 bestond de kern van onze organisatie uit 12 medewerkers in loondienst (9,65 FTE). Drie personen vormden het managementteam. Onze medewerkers werken samen met een groep van bijna 80 vrijwilligers.

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht van FREE Nature richt zich op het toezicht houden op de directeur-bestuurder, waaronder in het kader van beleid, strategie, het naleven van formele vereisten, integriteit en maatschappelijke meerwaarde. Daarnaast adviseert de Raad de directeur-bestuurder en treedt op als werkgever.

Samenstelling Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht kende op 31 december 2024 de volgende samenstelling:

- Marc van den Tweel (voorzitter)
- Herbert Prins (vicevoorzitter)
- Arjen Heerema (auditcommissie)
- Maarten Bakker (auditcommissie)
- Frits Spangenberg (lid)

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werkzaamheden onbezoldigd.

Werkzaamheden

In 2024 stonden een divers aantal punten op de agenda van de Raad van Toezicht. Zo stemde de Raad in met:

- Dechargeverlening van de jaarcijfers en het jaarverslag 2023
- De begroting voor 2025
- Evaluatie functioneren Raad van Toezicht
- Vaststellen meerjarenvisie 2024-2028

De Raad van Toezicht werd gedurende het kalenderjaar onder andere geïnformeerd over de volgende onderwerpen:

- De stand van zaken betreffende de lopende onderzoeken naar verontreiniging van wildernisvlees met milieucontaminanten
- De stand van zaken met betrekking tot dierziektebestrijdingsprogramma's voor IBR en BVD
- De jaarcijfers en het jaarverslag van Natuurlijke Begrazing B.V.

- Bijzonderheden met betrekking tot het dagelijks beheer van de kudde grote grazers en het aangaan van nieuwe en afronden van bestaande begrazingsprojecten.
- De leveringen en verkoopresultaten van wildernisvlees
- De samenwerking met Accenture in de ontwikkeling van een zelflerend model van de Noordwaard
- De resultaten van diverse binnen- en buitenlandse adviesopdrachten en trainingen voor externe partijen
- De teamontwikkeling en medewerkers
- De training van vrijwilligers en de jaarlijkse vrijwilligersdag
- De resultaten van diverse studentonderzoeken en stages

5

FINANCIËN

Een inzicht in ons financieel jaar

FREE Nature werkt aan duurzame natuur, met een duurzaam bedrijfsmodel: professioneel en financieel gezond. Net als het voorgaande jaar, sluit FREE Nature het boekjaar 2024 af met een positief resultaat, namelijk €94.886,-.

In 2023 kwam het resultaat uit op €145.712. Het begrote resultaat voor 2024 was €90.717. De opbrengsten uit (kudde)beheer, namen ten opzichte van het voorgaande jaar opnieuw toe. Dit jaar is een bestemmingsreserve gevormd van €50.000,-. De continuïteitsreserve groeide tot €857.349,-, conform voornemen op basis van een jaarlijkse analyse van de risicofactoren voor de organisatie.

FREE Nature is een stichting zonder winstoogmerk: alle opbrengsten vloeien terug in de organisatie. Een positief resultaat betekent dat FREE Nature niet alleen weet hoe we moeten beheren, maar vooral ook dat onze bedrijfsvoering duurzaam is en we in staat zijn een financiële buffer op te bouwen, om eventuele tegenslagen op te vangen. De continuïteitsreserve waarborgt dat onze organisatie ook in de toekomst haar activiteiten kan blijven voortzetten.

Waardering Natuurlijke Begrazing B.V.

Bij het opstellen van de jaarrekening 2024 is besloten om de waardering van de deelneming Natuurlijke Begrazing B.V. te veranderen van verkrijgingsprijs van € 100 naar het zichtbare eigen vermogen op de balans van de vennootschap dat per 1 januari 2024 € 82.346 bedraagt. Het resultaat van de vennootschap wordt vanaf 2024 jaarlijks in de stichting verantwoord als resultaat deelneming. Ter grootte van het eigen vermogen van de vennootschap zal de stichting een deelnemingsreserve in

haar eigen vermogen opnemen. Hiermee wordt beoogd het inzicht in het vermogen en resultaat van de stichting te bevorderen.

ANBI

FREE Nature is door de Belastingdienst aangewezen als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Dit waarborgt onder andere dat onze organisatie zich voor minstens negentig procent inzet voor het algemeen belang en dat het voldoet aan de door de Belastingdienst gestelde integriteitseisen en administratieve verplichtingen. Giften gedaan aan een ANBI-instelling zijn aftrekbaar van het belastbaar inkomen.

BATEN & LASTEN

Baten en lasten	Werkelijk 2024	Begroot 2024	Werkelijk 2023
Baten			
Opbrengst (kudde)beheer	€ 1.159.038	€ 1.078.930	€ 1.093.000
Opbrengst levende dieren	€ 43.558	€ 3.600	€ 19.367
Opbrengst (wildernis)vlees	€ 192.338	€ 224.325	€ 173.451
Opbrengst cursussen	€ 13.779	€ 13.740	€ 23.805
Opbrengst advisering/eenmalig opdrachten	€ 74.046	€ 35.465	€ 104.462
Overige opbrengsten/rente	€ 31.434	€ -	€ 4.345
Totaal baten	€ 1.514.193	€ 1.356.060	€ 1.419.330
Lasten			
Kosten (kudde)beheer	€ 361.015	€ 304.618	€ 316.346
Kosten verkoop (wildernis)vlees	€ 83.544	€ 82.954	€ 67.519
(Natuur)onderzoek	€ 8.323	€ 4.440	€ 1.614
Cursuskosten	€ 6.868	€ 7.040	€ 6.443
Kosten advisering/eenmalige opdrachten	€ 50.839	€ -	€ 79.045
Organisatiekosten	€ 904.590	€ 866.291	€ 802.651
Totaal lasten	€ 1.421.033	€ 1.265.343	€ 1.273.618
Resultaat deelnemingen	€ 1.726	€ -	€ -
Resultaat	€ 94.886	€ 90.717	€ 145.712

BALANS

Balans	31-12-2024	31-12-2023
Activa		
Materiële vaste activa	€ 187.478	€ 197.477
Deelnemingen	€ 84.072	€ 82.346
Vorraden wildernisvlees	€ 2.358	€ -
Vorderingen en overlopende activa	€ 256.626	€ 202.093
Liquide middelen	€ 612.342	€ 594.553
Totaal activa	€ 1.142.876	€ 1.076.439
Passiva		
Eigen vermogen	€ 991.421	€ 896.535
<i>Continuïteitsreserve</i>	€ 857.349	€ 789.189
<i>Bestemmingsreserve</i>	€ 50.000	€ 25.000
<i>Deelnemingsreserve</i>	€ 84.072	€ 82.346
Kortlopende schulden en overlopende passiva	€ 151.455	€ 179.904
Totaal passiva	€ 1.142.876	€ 1.076.439

Inhoud

Janneke Razenberg

Redactie

Roeland Vermeulen en Marijke van Rootselaar

Fotografie

Arjen Boerman (voorblad, pagina 2, 5, 6-7, 8-9, 11, 13, 14, 16, 19, 20-21, 22-23, 24-25, 30-31, 34-35, 36-37, 39, 40, 43, 44-45, 50-51, 52, achterblad), Vincent Schoutsen (pagina 14) en Janneke Razenberg (pagina 2, 19, 20-21).

Vormgeving

Janneke Razenberg

FREE Nature

De Balmerd 4

6641 LD Beuningen

www.freenature.nl

info@freenature.nl

*Algemeen Nut
Beogende Instelling*

ANBI

FREE
NATURE